

KÓS KÁROLY

EREDMÉNYEK ÉS FELADATOK A ROMÁNIAI MAGYAR NÉPRAJZKUTATÁSBAN

Ez alkalommal témánknak mindössze néhány fontosabb vonatkozását érintjük — nemcsak terjedelmi okok miatt, hanem azért is, mert pl. a néprajzi múzeológia¹ vagy a folklórkutatás² területén kifejtett gazdag tevékenység külön elemzést érdemel.

Mindjárt kezdetben megállapíthatjuk, hogy a szocialista Romániában kibontakozott magyar néprajzkutatás akár a két világháború közti időszakkal — amelyet elsősorban Haáz Rezső, Vámszer Géza, Debreczeni László, Haáz Ferenc, Tökés Béla és Nagy Ödön tevékenysége jellemez³ —, akár a rendszeres magyar néprajzkutatás megelőző korszakaival — Kőváry László és Orbán Balázs, majd Huszka József és Herrmann Antal, illetve utóbbinak a tanítványai: Jankó János, Orosz Endre, Viski Károly, Györffy István, Szendrey Zsigmond és mások erdélyi munkásságával⁴ — szemben is nagy haladást mutat.

A jelenlegi néprajzos nemzedék közleményeinek száma és terjedelme — bármily hozzávetőleges számítás szerint — máris meghaladta a négy előző nemzedék „össztermését”. Ugyanakkor a minőségi változás is nyilvánvaló; ez nemcsak a régi romantikus szemlélet és nemzeties irányzat, hanem a századvégi-századeleji evolucionizmus és pozitívizmus, illetve a két világháború közt uralkodó adatfetiszizálás meghaladásában is megmutatkozik, s a jelenségek kölcsönös összefüggéseinek, okozati kapcsolatainak, valamint a népeletben és a népi kultúrában betöltött szerepének tudományos értelmezését jelenti.

A romániai magyar néprajzkutatás jellegzetességének másik koordinátája a néprajzkutatás általános európai s mindenekelőtt országos helyzete. Jogosan állítjuk, hogy azok az etnográfusok, akik az 1940-es évek végén és az 1950-es években az egyetemen (Kós Károly, Kovách Géza, Nagy Jenő) vagy az Akadémián (Fragó József, Kós, Nagy, Szentimrei Judit) tevékenykedtek, az utóbbi évtizedekben néprajzi muzeológusként (Gazda Klára, János Pál, Kós, Molnár István, Mózes Teréz, Tarisznyás Márton) vagy a népi alkotások irányítóiként (Bandi Dezső, Haáz Sándor, Kovács Dénes, Seres András) dolgoztak, általában mindent megtettek azért,⁵ hogy ne maradjanak el a kutatóintézeteknél, főiskolákon, központi és vidéki múzeumoknál és más intézményeknél alkalmazott román szaktársaiktól.⁶

Az egyetemi néprajzoképzés megszűnése óta mind a kutatói vagy muzeológiai állásba kihelyezett hivatásos néprajzosok, mind a történelem, földrajz, nyelvészet, természetrajz, rajz stb. szakos tanárjelöltek és tanárok közül a népi kultúra iránti önkéntes érdeklődők önképzéssel, idősebb, képzetesebb kutatókkal való közvetlen konzultáció, levelezés és együttműködés révén, valamint saját gyakorlatuk alapján szakosodhattak. Így néprajzkutatásunk utánpótlása jó ideig többnyire vidéken dolgozó önkéntesekből került ki. Mindenesetre ma már Balázs Lajos, Barabás László, Csörgő Bálint, Halay Hajnal, Kónya Ádám, Kósa-Szánthó

Vilma, Major Miklós, Tar Erzsébet, Vasas Samu, Végh Olivér, Vita Zsigmond, Zsigmond József és mások önkéntes munkája nélkül elképzelhetetlen volna teljes képet alkotnunk a romániai magyar néprajzi munkáról és annak eredményeiről. Bebizonyosodott, hogy a vidéken, falun dolgozó önkéntes munkatársak esetében a szakkönyvtáraktól, gyűjteményektől, archívumoktól való távolság hátrányait pótolhatja az az előny, amelyet a jelenségeknek a népi élet összefüggéseiben való vizsgálata kínál, miként ez pl. Balázsnak a lakodalomról, Majornak a tájközi kapcsolatokról készülő dolgozataiból vagy István Lajos monografikus gyűjtéséből világosan kitűnik.

*

Az utóbbi évtizedek felmutatható eredményei aligha állnak kapcsolatban a munkafeltételek egyenletes biztosításával. Míg a néphatalom első 10—15 évében a Bolyai Tudományegyetem Néprajzi Tanszékén, majd az Akadémia magyar népművészeti kutatócsoportjában több kutatói állás is létezett, az utóbbi évtized folyamán a kiadás lehetősége javult sokat, mindenekelőtt a Művelődés, majd a Korunk újratájékozódása és a könyvkiadás átszervezése révén. Becslésem szerint, a saját használatomra készült bibliográfiám alapján, az 1945 óta megjelent mintegy 600 romániai magyar néprajzi közlésből majdnem 400 az utóbbi 8—10 év folyamán hagyta el a sajtót. Közelebbről megvilágíthatja a helyzetet egy, az egész korszakon át megszakítás nélkül dolgozó kutató, vagyis a magam egyéni bibliográfiája.⁷ Míg mintegy 200 dolgozatom közül 1955—1968 között csupán 60 kisebb, összesen 520 lapot kitevő írásom jelent meg (1950—1954 között pedig éppen semmi), 1968 óta 135 dolgozatom látott nyomdafestéket 2400 lap terjedelemben, részben önálló kötetekben. Ebből is kitűnik, hogy a publikálásban mutatkozó „termékenység” mennyire nem tükrözi a kutatómunka tényleges intenzitását, hiszen az utóbb megjelent tanulmányok jelentős része az 1946—1960-as évek termése.

Kétségtelen, hogy a tudományos munka elsőrendű megvalósulási formája a néprajz esetében is az eredmények közzétevése. A rendszeres publikálás érdekében azonban — igényes múzeumi kiállításokkal és itt-ott elhelyezett szakkikkkel — vissza kellett állítani a néprajznak hosszú időn át a dilettantizmustól kompromittált tekintélyét mind az illetékes tudományos szervek, mind a köztudat szemében. A néprajznak a magyar nyelvű könyvkiadásban való fokozatos térnyerésére jellemző, hogy 1968-ban még egy, a természetjárás címén és népszerűen megírt kis néprajzi munkát is (alulírott *Mihez kezdjünk a természetben* című könyvét) a kiadó csak hosszú évek latolgatása után, s akkor is mindössze 1800 példányban merte kihozni. Épp e könyv sikerén felbátorodva, a következő néprajzi munkák (előbb népművészeti témák, majd már néprajzi tanulmánykötetek) egyre nagyobb példányszámban kerülhettek piacra, úgyhogy pl. az 1977-es esztendő két néprajzi könyve — alulírott *Tájak, falvak, hagyományok* és Faragó—Nagy—Vámszer *Kalotaszegi magyar népviselet* című munkái — többszörös utánnomással elérték a korábban elképzelhetetlen 30—30 ezres példányszámot.

Figyelemre méltó, hogy a Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács folyóirata, a Művelődés, a népi műveltség iránt két évtizeden át tartó érzéketlensége után (amely alól talán csak az 1955—1958-as évek jelen-

tettek kivételt), 1968-tól újult meg végleg, s azóta mindenik számában rendszeresen közöl több eredeti néprajzi írást is. A szerkesztői munka egyéb változásai mellett bizonyára a hagyományos népi kultúra felé való tájékozódásnak is szerepe van abban, hogy a korábban állami juttatásból, illetve művelődési intézmények kötelező előfizetéseiből fenntartott folyóirat önkéntes egyéni előfizetőinek száma tíz év óta egyre nő, s jelenleg már az 5000 felé közeledik.

A hagyományos népi kultúra, a népművészet és a népi tudás iránti széles körű, mély olvasói érdeklődés nagyszerű példája a gyermek- és ifjúsági lapjaink olvasói körében meghirdetett néprajzi versenyeknek minden várakozáson felüli sikere. Így a Jóbarát 1970. évi népviseletvarró, 1971. évi népi játék- és játékszergyűjtő, majd 1972. évi növényismereti versenyei — társadalmi, kulturális, nevelési jelentőségükön túl — a néprajztudomány számára is roppant nyereséget hoztak: a kellő szakmai irányítással szervezett versenyek eredményeinek ellenőrzése után (Fragó, Kós, Rácz Gábor, Szabó Attila, Szentimrei részvételével) múzeumba került 232 férfi- és női viselet megfelelő leírással, csaknem 2400 játékszer, több mint 2000 énekes-táncos és sportjáték leírása ábra- és kottamellékletekkel, valamint a népi növényismeret köréből mintegy 5000 herbáriumlap és kísérőszöveg. A gyűjtések tudományos értékét nagyban emeli földrajzi kiterjedésük is, Szatmártól a Szeret mentéig és a Zsil völgyétől Beszterce vidékéig.⁸

A néprajzi gyűjtések, tanulmánykötetek és monográfiák mind rendszeresebb kiadása nagyban hozzájárult számos vidéki értelmiségi gyűjtői kedvének fölkeléséhez és tájékoztatásához is. Kézzelfogható kifejezése ez a kijelölt munkahelyen a környezetbe való beilleszkedés törekvésének, hiszen az adott közösség hagyományos életmódjának és kultúrájának megismerése minden jelszónál hatékonyabb fegyver századunk divatos betegségével, az elidegenedéssel szemben. De nem kisebb ennek az irányulásnak a tudományos jelentősége sem: az így formálódó önkéntes gyűjtők-kutatók hálózata biztosította néprajzkutatásunk további előrelépését. E tevékenység első „jelentése”, 22 szerző közreműködésével, a *Népismereti Dolgozatok 1976.*⁹

A néprajzi kutatómunka és a kiadványok iránt jelenleg tapasztalható érdeklődés és értékelés a szerkesztőségek, értelmiségi és nem értelmiségi olvasók széles köreiben nem véletlen és nem is valami divatjelenség. Az erdélyi magyar olvasók több nemzedéke nélkülözött nemzetiségünk néprajzi lényegéről bármiféle — főleg színvonalas — tájékoztatást. A szépirodalmi kiadók és folyóiratok legfeljebb a népköltészetet s alkalmilag a népművészetet pártfogolták; így a népi életmód és kultúra több széles területe s maga az összkép is árnyékban maradt. E régi hiányérzet mellé csatlakozik, főleg az utóbbi években, a modern korunk fokozódó technicizálásával és szakosodásával párhuzamosan növekvő természetes érdeklődés a szülőföld, a közösség és a hagyományok világa iránt. Nyilvánvaló, hogy a néprajzi ismeretek jelentős szerepet töltenek be mind a teljesebb és igazabb nemzetiségi és emberi önismeret, mind a szülőföld iránti vonzódás, a természeti és társadalmi környezetbe való beilleszkedés szolgálatában.¹⁰

A romániai magyar néprajzkutatás eredményeinek tíz év óta mind rendszeresebbé váló kiadása az olvasók széles köreiben és a szakkörök-

ben egyaránt olyan fogadtatással találkozott, amely csak bátorította a folytatást. Ma már aligha van szerzői vagy szerkesztői íróasztal fiókjában reménytelenül porosodó kész néprajzi munka, a megjelenteket pedig széles körben olvassák és szakkörökben is értékelik. Jeles szakemberek különböző nyelveken írt részletes könyvismertetésekben, illetve saját munkáikban utalások formájában¹¹ térnek ki a romániai magyar néprajzi kiadványok különféle — tematikai, tartalmi, szemléleti, módszertani, technikai, grafikai, stíláriis stb. — értékeire, s ezek elemzése során több figyelemre méltó megállapítást tesznek:

— a jelenségek megragadása és értelmezése során, hivatkozások nélkül is, a marxista szemlélet érvényesülése;

— a jelenségeknek a népi élet és kultúra egészében való komplex vizsgálata és elemzése;

— hangsúlyozott érdeklődés az anyagi és szellemi javak társadalmi vonatkozásai iránt, és a kutatómunka fokozatos kiterjesztése a társadalomnéprajz irányába;

— a kutatás kiterjesztése eddig mellőzött néprajzi tájakra és falucsoportokra: Kászon, Szilágyság, Csángóság, Kis-Küküllő stb.;

— eddig mellőzött témák és problémák néprajzi kutatásának kezdeményezése, pl. népi árucseré, vásár, vasművesség, temető, munka, ajánlékozás stb.;

— a tájak és népek közti kapcsolatok rendszeres vizsgálata; a kutatómunka kiterjesztése vegyes lakosságú és nem magyar lakosságú vidékekre és falvakra is;

— a népi életmód és kultúra alakulásának, a különböző elemek tartalmi, formai, illetve funkcióváltozásának vizsgálata;

— a rajznak (grafikai ábrázolásnak) a szöveggel egyenrangú, regisztrálástechnikai és értelmezési módszerként való rendszeres alkalmazása (perspektivikus, szerkezeti, részlet-, díszítmény- és alaprajzok; megmunkálási, fejlődési, elterjedési, tipológiai és változásábrák stb.);

— a tudományos kérdések közérthetőségét szolgáló világos tárgyalási mód és tiszta nyelvezet.

Mivel a hasonló minősítések nem csupán egyes szerzők, hanem több munkatárs közös munkáiról, sőt nagyszámú szerző dolgozatgyűjteményéről is elhangzottak, többé-kevésbé romániai magyar néprajzkutatásunk általános irányulását is jellemzik.

*

Az eddigi eredményekből és kutatói tapasztalatokból, a meglévő szervezeti és emberi föltételekből, valamint a román és a nemzetközi néprajzkutatás figyelemre méltó példáiból következnek nemzetiségi néprajzkutatásunk további lépései:

1. Még feltárássra várnak a kutatók által meglehetősen vagy teljesen elhanyagolt néprajzi tájaink, mint pl. a Nyárádmente, Mezőség, Aranyos-szék, a Nagy-Küküllő és az Olt közti szórványfalvak, a hunyadi, aradi, bihari és szatmári falucsoportok vagy a bánási és zsilvölgyi telepességek. Folytatásra vár az Erdélyi Néprajzi Múzeum és Barátainak Köre által még 1951-ben Katonán kezdeményezett,¹² majd a Bolyai Tudományegyetem Néprajzi Tanszéke által 1958-ban Székre is kiterjesztett mezőségi néprajzkutatás. A román—magyar, illetve román—magyar—

német vegyes lakosságú vidékeken, egyes elszigetelt szórófalvakban, valamint az alig egy-kétszáz éves telepes községekben végzendő néprajzi kutatásoktól az értékes tényanyag feltárásán kívül módszertanilag is fontos tanulságok várhatók.

2. A következő évekre marad a népi kultúra kevésbé mellőzött témaköreinek folytatólagos feltárása is. Így mindenekelőtt a társadalomnéprajz széles pásmájától a munkaszervezet, a helyi közösség, a rokonság és a korosztályok szerinti csoportok szerkezete-rendje, működése-élete; az anyagi néprajz területéről a tárgyi világ térben és funkcionálisan összetartozó csoportjainak (település, lakás, cinterem, műhelyek stb.) tanulmányozása. A táplálkozással és gyógyítással kapcsolatos népi növényismereti verseny, valamint a népi gyermekjáték-verseny roppant anyagának feldolgozása (megfelelő kiegészítő gyűjtésekkel) ugyancsak a közeli évekre váró feladat. A jelentőségéhez képest szinte ismeretlennek mondható hagyományos paraszti földművelés, szőlészet, kertészkedés, igásállattartás és terménytárolás összetett témája ugyancsak mind halaszthatatlan kutatói feladat.

3. Népi kultúránk fejlődésének-alakulásának korábbi szakaszaira a recens anyag vizsgálata alapján történő visszakövetkeztetés, a néprajzkutatás klasszikus módszereivel elérhető relatív kronológia abszolút időrendiségbe állítására alkalmas történeti-néprajzi vizsgálatok kiterjesztése távlati tervünk egyik fontos feladata. A helytörténészekkel, illetve nyelvészekkel, levéltári kutatókkal és régészekkel interdiszciplináris együttműködésben kiaknázandók azok a lehetőségek, amelyeket az élő és történeti helynévanyag, a falusi levelesládák és a levéltárak népi vonatkozású adatai, illetve a középkori és újkori pusztafaluk, faluhelyek meg a régi felhagyott temetők leletanyaga nyújthat.¹³

4. A rendszeres és egységes színvonalú kutatómunka egyik alapfeltétele a megfelelő kézikönyvek kiadása. Mindenekelőtt két ilyen munkaeszköz hiánya pótlendő: egyik a korszerű néprajzkutatásban és igényesebb adatgyűjtésben egyaránt nélkülözhetetlen könyvészeti tájékoztató, a másik pedig egy — némileg az egyetemi kurzust is pótló — néprajzi kézikönyv. Az előbbi vonatkozásban, a teljes *Romániai magyar néprajzi bibliográfia* elkészültéig sokszorosítandó a már összeállított *Romániai magyar népművészeti bibliográfia*, valamint a román, a romániai magyar és erdélyi szász szelektív néprajzi bibliográfiák. *A néprajzi gyűjtés könyve*, amelyről már a kiadóval is folynak tárgyalások, elképzelés szerint a népi kultúra, a kutatói szemlélet, módszer és technika, a néprajz témavázlata, a néprajzi muzeológia elmélete és gyakorlata, valamint az egyetemes, a román és a hazai magyar néprajz tömör összefoglalását tartalmazza.

5. A Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács hatáskörébe tartozó kutatóintézeti és múzeumi hálózat számára a közeli évekre kidolgozott, illetve jóváhagyott kutatói tervben a hazai magyar néprajztudományt is érintő több feladat szerepel. Egyik a már évek óta folyó Románia Néprajzi Atlasza előkészítő munkálataiba való bekapcsolódás mintegy 35—40 magyar lakosságú kutatóponton végzendő adatfelvétellel. Amennyiben a munkafelosztás tárgykörök — nem pedig körzetek — szerint történik, akkor e munkálatok hozzájárulnak a bekapcsolódó kutatók közt kívánatos szakosodáshoz és szélesebb földrajzi tájékozódásukhoz. Egy másik fel

adat egyelőre négy magyar néprajzi táj textíliáját leíró füzetek összeállítása a készülő országos népművészeti kataszter számára. Ezen a téren igen jelentős feladat a múzeumi magyar népművészeti gyűjtemények katalógusainak elkészítése, majd román és magyar nyelven történő publikálása. Egy ilyen katalógus — múzeumi szerepén túl — értékes anyagot szolgáltathat a romániai magyar népművészeti és néprajzi összefoglaló munkákhoz is.

6. E két nagyjelentőségű munkát szem előtt tartva, külön fontossága van minden újabb adatfeltáró, elemző és értelmező dolgozatnak, akár a Művelődésben vagy a Korunkban, akár folyóiratok almanachjaiban, múzeumi évkönyvekben vagy a *Népismereti Dolgozatok* újabb kötetében. A közeli évek kiadói terveiben előirányzott monográfiák (mint Kós—Szentimrei—Nagy népművészeti kötetei, Palkó Attila—Zsigmond József magyarói monográfiája) és tanulmánykötetek (Faragó folklorisztikai, Gazda gyermeknéprajzi, Kós munkanéprajzi, Tarisznyás történeti-néprajzi kötetei vagy Vasas Samu népszokásgyűjtése), valamint a még csatlakozó fiatalabb kutatók munkái, minden új tényanyagukkal és általánosító következtetéseikkel, ugyancsak beépülnek az 1980-as évek nagy vállalkozásaiba.

7. E nagy vállalkozások egyike, mint erről a sepsiszentgyörgyi Kriterion-napok alkalmával 1976 decemberében nyilvánosan, de ezt megelőzően és követően szakkörökben és a kiadóval is annyiszor szó esett, az 1980—1982 közt elkészítendő *Romániai magyar népművészet* című szintézis. Az előkészítés már megtett első lépései (szemléleti-módszertani kérdéseket tárgyaló tanácskozások, bibliográfia összeállítása), az ezeket követő további lépések (az említett újabb népművészeti tájmonográfiák, múzeumi népművészeti katalógusok stb. kiadása), valamint a még szükséges kiegészítő gyűjtések és a közben kialakuló munkatársi csoport biztosítja, hogy a tervezett mű meghaladja akár a száraz motívumgyűjtemények, akár a hatáskeltő fényképalbumok színvonalát: népművészetünknek valóban tudományos igényű összefoglalása lesz.

8. Az előbbi népművészeti összefoglalásnak van egy önmagában való jelentőségét, értelmét meghaladó szerepe is: mind elméleti síkon, mind a megvalósítás módjait illetően fontos előgyakorlat lesz az évtized következő nagy összefoglaló műve, a *Romániai magyar néprajz* megalkotására. A korszerű kutatói szemléletnek és módszernek már a munka beosztásában és a fejezetek kialakításában tükröződnie kell. Felosztása hármassal: anyagi, társadalmi és szellemi néprajz. Az egész kultúrát alapvetően meghatározó termelési módból indul ki, jelentőségéhez méltóan tárgyalja az interetnikus kapcsolatokat és a táji egységet szolgáló népi árucserét (sokadalmat), az anyagi és társadalmi élettől nem szakítja el a költészetet, a zenét és a táncot, és így tovább.

Romániai magyar néprajzkutatásunk az utóbbi időben felmutatott eredményei révén elismerést szerzett a hazai és külföldi szakkörökben, mint ahogy fontos szerepet tölt be honismeretünkben és művelődésünkben, valamint emberi és nemzetiségi önismeretünkben is. Hasonló ütemű, de még tervszerűbb munkával a következő évtized folyamán szakmánk is felzárkózhat a virágzó román néprajztudomány mellé, hogy méltó módon kivehesse rá eső részét az ország minél teljesebb megismerésének és a hazai néprajzkutatás nemzetközi megbecsültetésének szolgálatából.¹⁴

JEGYZETEK

¹ E tevékenység különböző részleteit tükrözik a Gazda Klára, Kós Károly, Molnár István, Tarisznyás Márton, Vámszer Géza és mások tollából az *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, az *Activitatea muzeelor*, a *Revista muzeelor*, az *Aluta*, a *Népismereti Dolgozatok* és más kiadványok lapjain megjelent írások. A kérdés összefoglaló tárgyalása, akárcsak a hazai múzeumok magyar vonatkozású néprajzi gyűjteményeiről való tájékoztatás, még ezután feladat.

² L. e. kötetben Faragó József: *A mai romániai magyar folklórgyűjtés vázlata*.

³ E korszakról Kós Károly: *A népét szolgáló írástudó példája. Vámszer Géza pályaképe*. Korunk XXXVI (1977). 546—550.

⁴ E korszakokról Kós Károly: *Orbán Balázs, a néprajzkutató = Emlékkönyv Kelemen Lajos születésének nyolcvanadik évfordulójára*. Bukarest 1957. 435—451; *Herrmann Antal. Importanța lui în mișcarea etnografică de la sfârșitul sec. XIX. și începutul sec. XX*. Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1957 și 1958. Cluj 1958. 183—203; *Néprajztanításunk haladó hagyományai*. Korunk XVII (1958). 1218—1224.

⁵ Nyilvánvaló, hogy itt meg sem próbálkozhatunk a szakemberek néprajzi munkásságának egyenkénti jellemzésével, még közölt dolgozataik felsorolásával sem. Az utóbbiakat teljességükben a tervbe vett *Romániai magyar néprajzi bibliográfia* fogja tartalmazni.

⁶ Az Erdélyi Néprajzi Múzeum körül csoportosuló kutatók munkásságáról Teodor Onișor—Viorica Pascu: *Din realizările științifice ale etnografilor clujeni în ultimul sfert de veac*. Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1968—1970. Cluj 1971. 3—29. és a román néprajzkutatásról Ion Vlăduțiu: *Etnografia românească*. Buc. 1973. 108—118.

⁷ Csorba Csaba: *Dr. (ifj.) Kós Károly tudományos munkássága. Bibliográfia*. Ethn. LXXXV (1974). 200—204.

⁸ Szabó Zsolt: *Irányított néprajzi gyűjtő-versenyek általános iskolás tanulókkal = ND 1976*, 73—84. Szabó Attila—Péntek János: *Ezerjófű*. Bukarest 1976.

⁹ A szerzők névsora: Balázs Lajos, Bura László, Dánielisz Endre, Duka János, Faragó József, Gazda Klára, Horváth Stefánia, Imreh István, Kiss Ilona, Kós Károly, Molnár István, Mózes Teréz, Seres András, Nagy Jenő, Szabó Attila, Szabó Zsolt, Számadó Ernő, Szász Judit, Szentimrei Judit, Vámszer Géza, Végh Olivér, Vita Zsigmond. Azóta megjelent az újabb kötet is: *ND 1978*.

¹⁰ Vö. Kós Károly: *Népi kultúra és néprajzi kiadványok*. Művelődés XXX (1977). 3. sz. 21—23.

¹¹ A testes kötetet kitevő számtalan ismertetés és utalás felsorolása helyett itt csak a lelegelezőbb írások nemzetközileg ismert szakember-szerzőire hivatkozom: Balassa Iván, Barabás Jenő, Gunda Béla, Cornel Irimie, László Gyula, Norbert Lippoczy, Michal Markuš, Roman Reinfuss és mások.

¹² N. Dunăre: *Valorificarea cercetărilor din Cîmpia Ardealului în expoziția Muzeului Etnografic al Transilvaniei*. Activitatea muzeelor. Cluj 1956. 180—190.

¹³ Az előbbiekre még Kós Károly: *Régi falusi levelesládából*. Művelődés XXXI (1978). 2. sz. 22—23. Egyik pusztafalu, a kalotaszegi Ordományos néprajzos-régész együttműködéssel történő feltárására még 1956-ban tettünk közös javaslatot Ferenczi Istvánnal az akkori Közoktatásügyi Minisztériumnak. Az akkor anyagiak híján elvetett tervhez legújabbban Ferenczi ismét visszatért, s a próbaátadások figyelemre méltó eredménnyel kecsegtetnek.

¹⁴ Előadásként elhangzott románul 1978. június 15-én, az Erdélyi Néprajzi Múzeum „Etnografie și folclor ca document istoric” című sziropezionján. Nyomatásban: *Cercetări în cultura populară a naționalității maghiare din România*. Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei X (1978). 17—23.